

УДК 303.321.327

DOI: 10.24144/2078-1431.2024.1(32).188–197

*Олександр Дем'янчук,
доктор політичних наук, доцент,
в.о. декана факультету соціальних наук
і соціальних технологій,
професор кафедри міжнародних відносин*

*Данило Слюсаревський,
студент магістерської програми «Політологія»
Національний університет «Киево-Могилянська академія»*

ПРОМОВА «РІКИ КРОВІ» ЕНОХА ПАВЕЛЛА ЯК ТРИВКИЙ ФРЕЙМ

У роботі досліджено питання про можливість визначення конкретної політичної праці як такої, що задає тривкий фрейм світоглядно-політичного сприйняття дійсності та має свій вплив на акторів політичного процесу не лише у момент прийняття одного рішення, а й зумовлює низку наступних рішень, аж до вибудови сталого способу сприйняття, рефлексії та дії щодо конкретного політико-соціального феномену. Для відповіді на це питання розглянуто промову Еноха Павелла «Ріки крові». Промову проаналізовано через призму класичних праць з фрейм-аналізу Дж. Н. Дракмана, М. Рейна і Д. Шона, на матеріалі яких було запропоновано початкове визначення феномену тривкого фрейму. Свідчення про риторичну структуру промови отримано з праці А. Крайнса, Т. Хеппелла та М. Хілла, що дало змогу визначити семантичне ядро у змісті промови — потенційний тривкий фрейм. Дослідження І. Маклейна допомогли відслідкувати суспільну підтримку тез промови, віднайти попередні аргументи релевантності визначення промови як тривкого фрейму. Перспективи подальших історико-політичних актуалізацій тез Е. Павелла виявлено через аналіз кооптації його риторики представниками британської Консервативної партії впродовж 1968-1978 років та пізніших реакцій представників консервативної партії на актуалізацію павеллістських тез. Аналіз Маніфесту Британської консервативної партії (2019) дав змогу виявити в ньому антимігрантські тези Павелла. Дослідження маніфестів Партії незалежності Сполученого Королівства (2019 та 2022 рр.) як програмних документів конкуруючої консервативної сили дозволило виявити вплив тез Е. Павелла на авторів цих документів. Зображення історичних актуалізацій павеллістського фрейму розширено посиланням на періодичні видання, які описували ситуації актуалізації у сучасній британській політиці.

Ключові слова: *фреймінг, Енох Павелл, промова «Ріки крові», імміграція, Консервативна партія*

The paper investigates the question of how it is possible to define a specific political speech or document as one that sets a lasting frame of worldview and political percep-

tion of reality and has its impact on the actors of the political process not only at the time of making one decision but also determines the adoption of several subsequent decisions, up to building a sustainable way of perception, reflection, and action in relation to a specific political and social phenomenon. The article examines Enoch Powell's speech «Rivers of Blood» to answer this question. The speech is analyzed through the prism of classical works on frame analysis by J. N. Druckman, M. Rein, and D. Schoen, based on which the initial definition of the phenomenon of a persistent frame was proposed. Evidence of the rhetorical structure of the speech was obtained from the work of A. Crain, T. Heppell, and M. Hill made it possible to identify the semantic core in the content of the speech – a potential lasting frame. I. McLean's research helped track public support for the speech's theses and find preliminary arguments for the relevance of the definition of a speech as a lasting frame. The prospects for further historical and political actualizations of E. Powell's theses are revealed through the analysis of the co-optation of his rhetoric by representatives of the British Conservative Party in 1968-1978 and the later reactions of the Conservative Party representatives to the actualization of Powellist theses. An analysis of the British Conservative Party Manifesto (2019) still contained Powell's anti-migrant theses. A study of the manifestos of the United Kingdom Independence Party (2019 and 2022) as program documents of a competing conservative force revealed the influence of E. Powell's theses on the authors of these documents. The depiction of historical actualizations of the powellist frame is expanded by referencing periodicals that described actualization situations in contemporary British politics.

Keywords: framing, Enoch Powell, Speech 'Rivers of Blood', immigration, Conservative party

У політичному житті будь-якої країни можна виявити великий набір фреймів, що визначають напрям і характер політичних рішень владних і навколотоварних інституцій. Походження фреймів у багатьох випадках важко відслідкувати, їхнє авторство часто ховається в численних документах, промовах політиків і публіцистів, тлумаченнях експертами їх морального й ідеологічного значення. Тому можливість виявлення витоків і дослідження генези окремих фреймів набуває окремого значення і з огляду вдосконалення методології аналізу фреймів, і в плані пояснення політичних і соціальних явищ.

Таку можливість для дослідження являє собою утворення тривкого антимігрантського фрейму, витоком якого можна вважати бірмінгемську промову Джона Еноха Павелла, виголошену 1968 року, що більш відома під назвою «Ріки крові».

Актуальність дослідження зумовлена: (1) недостатньою розробкою проблематики тривких фреймів у теорії фрейм-аналізу, браком опису природи і критеріїв визначення тривких фреймів; (2) потребою пояснити окремі політичні процеси, такі, як вихід Великої Британії з Європейського Союзу, що, за заявами британських політиків, являли собою спробу подолати зокрема міграційну кризу, та (3) посиленням антимігрантської риторики. Метою статті є розкриття генези перетворення однієї політичної промови (у цьому разі – промови «Ріки крові») на тривкий антиіммігрантський фрейм. Зважаючи на наявність лише загальних досліджень рито-

ричної структури промови (А. Крайнс, Т. Хеппелл та М. Хілл) а також досліджень суспільної реакції на промову та фігуру Е. Павелла (І. Маклейн), аналіз з точки зору теорії фреймінгу (з підходами, описаними Дж. Н. Дракманом, Дж. Т. Келлі, М. Рейном та Д. Шоном) видається потенційно продуктивним.

Для досягнення мети доцільно зосередитися на визначеннях тривкого фрейму, запропонованого М. Рейном і Д. Шоном, яке наводить у своїй праці П. ДеЛеон: «Тривким вважатиметься той фрейм, який задає постійний або повторюваний вплив на континуум рішень та рефлексій індивіда відносно конкретного соціополітичного феномену» [5, с. 48-49].

Які умови необхідні для створення такого тривкого фрейму? Джеймі Теренс Келлі у своїй праці визначає три необхідні умови для того, аби будь-який фрейм викликав довіру у потенційної цільової аудиторії: узгодженість фрейму, емпірична достовірність, довіра до того, хто формулює фрейм [1, с. 619-620]. Особу, що формулює фрейм, визначають суб'єктом фреймінгу. Суб'єкт фреймінгу не може формулювати тривкий фрейм самостійно, принципово стає легітимація фрейму потенційною публікою — об'єктом фреймінгу. Зазвичай продукуючими суб'єктами фреймінгу стають еліти, які можуть отримувати, зберігати та втрачати довіру публіки, необхідну для легітимації. Відтак Дж. Н. Дракман вважає, що публіка делегує власні повноваження елітам, яким вона довіряє, аби ті допомогли визначитися з набором переконань, у які публіка віритиме. Зважаючи на аргументи дослідника, дорадчість еліт є принциповою: ситуація фреймінгу не змінює *доступність* різних міркувань, а лише їх *відносну важливість*, впливаючи тим самим на відносну важливість прикінцевих переконань [6, с. 1043].

Можна погодитися з Дж. Н. Дракманом у його описі процесів фреймінгу як відповіді представників еліти-суб'єкта на слабо артикульований запит публіки-об'єкта. Недостатня артикульованість цього запиту до ситуації фреймінгу жодним чином не впливає на його популярність серед публіки-об'єкта. Навпаки, саме поєднання популярності, неорганізованості та невираженості певного набору міркувань стосовно конкретного явища уможливорює фреймінг та подальше нав'язування його цій організованій структурі об'єкта з запитом на організований фрейм. Описана природа фреймінгу впливає і на його тривкість.

Постає питання можливості оцінки успішності конкретного фрейму. Якщо у ситуації «моментного» фреймінгу визначити сили конкуруючих інтерпретацій доволі легко — обрахувавши кількість прихильників кожної інтерпретації після моменту вибору, то про успіх тривкого фрейму радше свідчитимуть декілька реперних точок. Перша — його поява й артикуляція у публічному просторі — момент, коли публіка визначає уповноваженого представника еліти, який, створюючи фрейм, уводить його у публічний простір. Поява фрейму є головним свідченням його «успіху». Подальші сценарії розвитку фрейму можуть різнитися, від прямої політичної значущості (прямого впливу на вибір індивіда у цільовій ситуації), або дискусійної значущості (коли фрейм використовують у дебатах для ствердження нового фрейму), до академічної канонізації.

В аналізі фрейму «Ріки крові» суб'єктом фреймінгу постає сам Е. Павелл. Його належність до еліти безсумнівна — бригадний генерал британської армії, член парламенту від південно-західного Вулвергемптона з 1950-го, фінансовий секретар казначейства (1957-1958), міністр охорони здоров'я (1960-1963), тіньовий державний секретар з питань оборони (1965-1968).

Він розпочинає свою промову 20 квітня 1968 року, прямо заявляючи про власний *етос* — «Найвищою функцією державного діяча є запобігання злу, якому можна запобігти». Риторичний аналіз А. Крайнса, Т. Хеппелла та М. Хілла демонструє відхід Е. Павелла від традиційної манери побудови промов. Загальна логіка викладу різко відрізняється від традиційних промов «строного аналізу», будучи побудованою на «сутєстивних закликах». Для зближення з аудиторією були використані статистичні дані прогнозів збільшення кількості мігрантів та посилення на персональні історії виборців політика [4, с. 11]. Е. Павелл посилається на «офіційні цифри», сповіщаючи про 3.5 мільйона мігрантів та їх нащадків з усієї Співдружності, які невдовзі опиняться у цій країні. Його наступний прогноз у 5-7 мільйонів мігрантів та їх нащадків до 2000-го року — десята частина всього населення Сполученого Королівства, або все населення Лондону, — хоч і був висловлений з ремаркою про його офіційну непідтвердженість, однак був сприйнятий на віру. Авторитет суб'єкта фреймінгу може компенсувати як нестачу емпіричної достовірності фрейму, так і можливі огріхи у його узгодженості [4, с. 12].

Стаття А. Крайнса, Т. Хеппелла та М. Хілла є цінною, зокрема через наведений у ній частотний аналіз вжитих Е. Павеллом термінів. «Мігранти» та «негри» (вжито 30 разів); пов'язані з ними негативні наслідки: «небезпека» — 5 разів, «зло» — 4 рази; для громадян (10 згадок) і дітей (5 згадок), для «майбутнього» (4 згадки); спричиненого зростанням населення (12 згадок) і розмиванням британської ідентичності (20 згадок) [4, с. 16]. Результати аналізу дозволяють описувати «Ріки крові» як фрейм «сек'юритизації міграції». Ці фрейми найчастіше, підвищуючи відносну важливість міркувань про безпеку, підштовхують публіку до нехтування гуманістичними конструктами, наголошуючи на загрозі для базових потреб [10, с. 498]. Міграція асоціюється перш за все з фізичною небезпекою, а не з ризиками для гомогенної культурної ідентичності. Це доповнює яскраве застереження про «чорного, який у цій країні триматиме батіг над білим за 15-20 років» [15] — очевидна *фізична* загроза. Жага протекціонізму з більшою ймовірністю стане наслідком тих фреймів, які описують міграцію як пряму загрозу безпеці [10, с. 500].

Ось таким був зміст запропонованого Е. Павеллом фрейму соціополітичних наслідків міграції. Для того, аби визначити, чи був цей фрейм успішним, варто дослідити реакцію публіки на нього. У перший місяць після проголошення промови Е. Павеллу прийшло понад 173 000 листів, більшість з яких були листами підтримки від населення [4, с. 18]. Яскравим свідченням широкої підтримки павеллістського фрейму був і страйк лондонських докерів, які вийшли з гаслами “Don't Knock Enoch”. Квітень

1968-го стає точкою появи і широкої публічної артикуляції антиіммігрантського фрейму Е. Павелла, а отже й свідченням успішності такого фрейму. Однак чи можна вважати цей фрейм тривким?

У праці І. Маклейна оцінено роль Е. Павелла у перемозі консерваторів на загальних виборах 1970-го та вплив закликів Е. Павелла голосувати за лейбористів у 1974-му (після його розриву з Консервативною партією). Дослідник доходить висновків про (1) вирішальну роль павеллістської риторики у забезпеченні перемоги консерваторів у 1970-му та про (2) меншу переконливість тези щодо впливу кампанії підтримки лейбористів Е. Павелла на їхню перемогу у 1974-му. Однак щодо другого питання автор вказує на принципову близькість результатів обох партій, при якій навіть такий не до кінця переконливий ефект підтримки Е. Павелла міг бути однією з причин перемоги лейбористів [13, с. 152]. Так само підтримка тез Е. Павелла відображена у тогочасних опитуваннях суспільної думки: у 1968-му занепокоєння можливістю расових заворушень поділяло 78% населення Великої Британії, три чверті опитаних погоджувались з потребою припинити імміграцію не білих, а три п'ятих підтримували Е. Павелла у його закликах до репатріації не білих, які вже проживають у Великій Британії [2]. Здатність запропонованого Е. Павеллом фрейму до мобілізації публіки впродовж 1968-1974 років постає цілком обґрунтованою і вже свідчить про тривкість цього фрейму. Виникає логічне запитання – чи артикулювалися тези Е. Павелла іншими політичними діячами у подальшому?

Перші підтвердження популярності павеллістського фрейму наявні у 1978-му році, коли на той час лідерка Консервативної партії Маргарет Тетчер вслід за Е. Павеллом висуває вже *побоювання* щодо того, що країну можуть заповнити люди іншої *культури*. У цьому побоюванні її підтримали 70% опитаних Gallup у лютому 1978-го [13, с. 152]. Фрейм пом'якшується: якщо Е. Павелл представляв імміграцію фізичною небезпекою від чужинців, то М. Тетчер висуває лише *побоювання*, разом з розмиттям визначення потенційно небезпечних мігрантів – носіїв інших культур, і не згадує про їхні раси напружано.

Розрив Е. Павелла з Консервативною партією не міг не вплинути на популярність його ідей серед консерваторів. Отримавши перемогу 1970-го, у тому числі завдяки Е. Павеллу, Консервативна партія тепер мала кооптувати його риторіку. При цьому прямо реферувати до фігури Е. Павелла вже не випадало, позаяк у 1974-му він закликає до підтримки лейбористів, і у цьому ж році переобирається до парламенту від Ольстерської юніоністської партії. З розгортанням ліберальних та неоліберальних тенденцій у суспільно-політичному просторі тези «Рік крові» стають все більш непопулярними та «проблемними». У 2001-му році тодішній лідер Консервативної партії Іан Данкан Сміт наказує трьом однопартійцям покинути Monday Club, який був відомий своєю підтримкою Е. Павелла. Разом із закликом до однопартійців лідер консерваторів наголошував на тому, що він «не потерпить расизму у Консервативній партії», прозоро вказуючи на Monday Club як одне з джерел такого расизму [17].

Звісно, до, під час та після виходу Великобританії з ЄС антиіммігрантська риторика лише посилилася. У передвиборному маніфесті Консервативної партії 2019-го вихід з Європейського Союзу описаний як повернення контролю над власними кордонами. Але маніфест Консервативної партії 2019-го важко вважати інспірованим саме павеллістською риторикою. Пафос антиімміграційних ініціатив у документі дуже пом'якшений. Йдеться про абстрактний «реальний контроль над кордонами» та зменшення кількості «низькокваліфікованих мігрантів» для збільшення частки прибуваючих «висококваліфікованих працівників» [3, с. 20].

Павеллістський фрейм продовжує актуалізуватися іншою політичною силою — Партією незалежності Сполученого Королівства (УКІР) та її лідером Найджелом Фараджем. Якщо Е. Павелл вважав «божевільною» цифру у 50 000 нових мігрантів щорічно і наголошував на тому, що не прагне обмежувати в'їзд тих, хто прибуває на навчання або для роботи у системі у структурах Національної служби охорони здоров'я (NHS), УКІР у 2019-му заявила про прагнення зменшити кількість мігрантів нижче 10 000 на рік і про наміри обмежити потік іноземних студентів з 600 000 до 500 000 [16]. Партія виступає за вихід з міжнародних договорів, які «унеможливають імміграційний контроль» [16, с. 11]. Усе це доповнюється пропозиціями утримання нелегальних мігрантів на баржах у Англійському каналі та таборах, з правилами та режимом охорони прирівняними до в'язниць суворого режиму, з обов'язковим розлученням сімей [14, с.13]. У маніфестах УКІР наявне, навпаки, посилення сек'юритизації антиіммігрантських фреймів, логічна відповідь на зображену ними ж самими фізичну загрозу від міграції — прирівнення нелегальних мігрантів до особливо небезпечних злочинців.

Сам Н. Фарадж вважав Е. Павелла «політичним героєм», відкинув будь-які звинувачення на адресу останнього у расизмі і в січні 2014-го підтримав «основний принцип» попередження з «Рік крові» [12]. Іронічно проте, що сам Е. Павелл відмовився підтримати Н. Фараджа у 1994-му, так само двічі відмовившись висуватися у депутати Палати общин від УКІР. Після оприлюднення листування з цього приводу журналістами The Guardian у грудні 2014-го, один з помічників УКІР заявив що Н. Фарадж просив Е. Павелла про підтримку «як відомого євроскептика», і не має нічого спільного з ідеями «Рік крові» Е. Павелла [11]. Незважаючи на нюанси міжособистісної комунікації, доволі тривкий павеллістський фрейм впливає не тільки на публіку, але й на наступне покоління політичних лідерів.

Висновки. Отже, тривким фреймом може стати окрема політична промова чи інший політичний документ, який має постійний або повторюваний (скажімо, на кожних політичних виборах) вплив на континуум рішень та рефлексій індивіда/виборця стосовно конкретного соціополітичного феномену. Основними умовами створення такого фрейму є його узгодженість, емпірична достовірність та довіра до суб'єкта фреймінгу з боку населення.

Такий фрейм був сформований завдяки виголошеній Енохом Павеллом бірмінгемській промові у квітні 1968-го. Саме ця особа стала явним

суб'єктом фреймінгу. Кількісний контент-аналіз промови демонструє яскраво виражений сек'юритизаторський характер павеллістського фрейму. Успішність сформованого тривкого фрейму підтверджує активна суспільна підтримка Е. Павелла у перший місяць після проголошення промови, результати опитувань суспільної думки 1968-го та вплив тез Е. Павелла на результати виборів 1970-го і 1974-го.

Надалі відтворення і розвиток антиіммігрантського фрейму продемонструвало наявність двоїстих тенденцій. Так, у виступах прем'єр-міністра Маргарет Тетчер, а пізніше і в передвиборному маніфесті Консервативної партії спостерігається пом'якшення антиіммігрантської риторики. Проте у програмних документах Партії незалежності (УКІР) поновлено радикалізацію павеллістського підходу, що підсилило обґрунтованість припущень про актуальність павеллістського фрейму у сучасному політичному просторі Великої Британії.

Продуктивним напрямом подальших досліджень виглядає порівняння позицій основних політичних партій Великої Британії стосовно тривкого фрейму Еноха Павелла і пояснення причин пом'якшення радикальності консерваторів у цьому питанні. Для теоретичних досліджень перспективним є детальний розгляд тривких фреймів, породжених програмними виступами окремих політиків у інших країнах, особливо в країнах з нестійкою структурою партійної системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Benford R. D. Framing processes and social movements: an overview and assessment [Electronic resource] / Robert D. Benford, David A. Snow // *Annual review of sociology*. – 2000. – Vol. 26, no. 1. – P. 611–639. – Mode of access: <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.26.1.611> (date of access: 25.03.2024). – Title from screen.
2. Collins M. Immigration and opinion polls in postwar Britain [Electronic resource] / Marcus Collins // *CORE*. – Mode of access: <https://core.ac.uk/reader/288372299> (date of access: 25.03.2024). – Title from screen.
3. Conservative party Manifesto 2019 [Electronic resource] // *Conservatives*. – Mode of access: <https://www.conservatives.com/our-plan/conservative-party-manifesto-2019> (date of access: 25.03.2024). – Title from screen.
4. Crines A. Enoch Powell's 'Rivers of blood' speech: a rhetorical political analysis [Electronic resource] / Andrew Crines, Tim Heppell, Michael Hill // *British politics*. – 2015. – Vol. 11, no. 1. – P. 72–94. – Mode of access: <https://doi.org/10.1057/bp.2015.13> (date of access: 25.03.2024). – Title from screen.
5. DeLeon P. The historical roots of the field / Peter DeLeon // *The Oxford Handbook of Public Policy*. – Oxford, 2009. – P. 39–57.
6. Druckman J. N. On the limits of framing effects: who can frame? [Electronic resource] / James N. Druckman // *The Journal of Politics*. – 2001. – Vol. 63, no. 4. – P. 1041–1066. – Mode of access: <https://doi.org/10.1111/0022-3816.00100> (date of access: 25.03.2024). – Title from screen.

7. Eight ideas and thinkers: answering liberal orthodoxies [Electronic resource] // Conservatism. – [S. l.], 2020. – P. 295–324. – Mode of access: <https://doi.org/10.1515/9780691207773-013> (date of access: 25.03.2024). – Title from screen.
8. Hajer M. Ordering through Discourse [Electronic resource] / Maarten Hajer, David Laws. – [S. l.] : Oxford University Press, 2008. – Mode of access: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199548453.003.0012> (date of access: 25.03.2024). – Title from screen.
9. Kelly J. T. Framing effects [Electronic resource] / Jamie Terence Kelly // Framing democracy. – [S. l.], 2012. – Mode of access: <https://doi.org/10.23943/princeton/9780691155197.003.0002> (date of access: 25.03.2024). – Title from screen.
10. Lahav G. The ideological effects of framing threat on immigration and civil liberties [Electronic resource] / Gallya Lahav, Marie Courtemanche // Political behavior. – 2011. – Vol. 34, no. 3. – P. 477–505. – Mode of access: <https://doi.org/10.1007/s11109-011-9171-z> (date of access: 25.03.2024). – Title from screen.
11. Mason R. Nigel Farage asked former conservative MP Enoch Powell to back UKIP [Electronic resource] / Rowena Mason // the Guardian. – Mode of access: <https://www.theguardian.com/politics/2014/dec/13/nigel-farage-enoch-powell-endorsement-russell-brand> (date of access: 25.03.2024). – Title from screen.
12. Mason R. Nigel Farage backs ‘basic principle’ of Enoch Powell’s immigration warning [Electronic resource] / Rowena Mason // the Guardian. – Mode of access: <https://www.theguardian.com/politics/2014/jan/05/nigel-farage-enoch-powell-immigration> (date of access: 25.03.2024). – Title from screen.
13. McLean I. The failure of imperialism: Joseph Chamberlain and Enoch Powell [Electronic resource] / Iain McLean // Rational choice and British politics. – [S. l.], 2001. – P. 113–145. – Mode of access: <https://doi.org/10.1093/0198295294.003.0005> (date of access: 25.03.2024). – Title from screen.
14. Policies oct. 2022 [Electronic resource] // Ukip.org. – Mode of access: <https://www.ukip.org/party-policies>. – Title from screen.
15. Powell E. Rivers of blood [Electronic resource] / Enoch Powell // Anthropology 1001 | An Intro to Anthropology Course at Baruch College. – Mode of access: https://anth1001.files.wordpress.com/2014/04/enoch-powell_speech.pdf (date of access: 25.03.2024). – Title from screen.
16. UK independence party manifesto 2019 : UK independence party (UKIP) : free download, borrow, and streaming : internet archive [Electronic resource] // Internet Archive. – Mode of access: <https://archive.org/details/ukip-manifesto2019/page/n47/mode/2up> (date of access: 25.03.2024). – Title from screen.
17. White M. Duncan Smith orders three MPs to quit Monday Club [Electronic resource] / Michael White // the Guardian. – Mode of access: <https://www.theguardian.com/politics/2001/oct/08/uk.conservatives2001> (date of access: 25.03.2024). – Title from screen.

REFERENCES

1. Benford R. D. Framing processes and social movements: an overview and assessment [Electronic resource] / Robert D. Benford, David A. Snow // Annual review of sociology. – 2000. – Vol. 26, no. 1. – P. 611–639. Retrieved from <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.26.1.611> (date of access: 25.03.2024). – Title from screen [in English].

2. Collins M. Immigration and opinion polls in postwar Britain [Electronic resource] / Marcus Collins // CORE. Retrieved from <https://core.ac.uk/reader/288372299> (date of access: 25.03.2024). – Title from screen [in English].
3. Conservative party Manifesto 2019 [Electronic resource] // Conservatives. Retrieved from <https://www.conservatives.com/our-plan/conservative-party-manifesto-2019> (date of access: 25.03.2024). – Title from screen [in English].
4. Crines A. Enoch Powell's 'Rivers of blood' speech: a rhetorical political analysis [Electronic resource] / Andrew Crines, Tim Heppell, Michael Hill // British politics. – 2015. – Vol. 11, no. 1. – P. 72–94. Retrieved from <https://doi.org/10.1057/bp.2015.13> (date of access: 25.03.2024). – Title from screen [in English].
5. DeLeon P. The historical roots of the field / Peter DeLeon // The Oxford Handbook of Public Policy. – Oxford, 2009. – P. 39–57 [in English].
6. Druckman J. N. On the limits of framing effects: who can frame? [Electronic resource] / James N. Druckman // The Journal of Politics. – 2001. – Vol. 63, no. 4. – P. 1041–1066. Retrieved from <https://doi.org/10.1111/0022-3816.00100> (date of access: 25.03.2024). – Title from screen [in English].
7. Eight ideas and thinkers: answering liberal orthodoxies [Electronic resource] // Conservatism. – [S. l.], 2020. – P. 295–324. Retrieved from <https://doi.org/10.1515/9780691207773-013> (date of access: 25.03.2024). – Title from screen [in English].
8. Hajer M. Ordering through Discourse [Electronic resource] / Maarten Hajer, David Laws. – [S. l.] : Oxford University Press, 2008. Retrieved from <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199548453.003.0012> (date of access: 25.03.2024). – Title from screen [in English].
9. Kelly J. T. Framing effects [Electronic resource] / Jamie Terence Kelly // Framing democracy. – [S. l.], 2012. Retrieved from <https://doi.org/10.23943/princeton/9780691155197.003.0002> (date of access: 25.03.2024). – Title from screen [in English].
10. Lahav G. The ideological effects of framing threat on immigration and civil liberties [Electronic resource] / Gallya Lahav, Marie Courtemanche // Political behavior. – 2011. – Vol. 34, no. 3. – P. 477–505. Retrieved from <https://doi.org/10.1007/s11109-011-9171-z> (date of access: 25.03.2024). – Title from screen [in English].
11. Mason R. Nigel Farage asked former conservative MP Enoch Powell to back UKIP [Electronic resource] / Rowena Mason // the Guardian. Retrieved from <https://www.theguardian.com/politics/2014/dec/13/nigel-farage-enoch-powell-endorsement-russell-brand> (date of access: 25.03.2024). – Title from screen [in English].
12. Mason R. Nigel Farage backs 'basic principle' of Enoch Powell's immigration warning [Electronic resource] / Rowena Mason // the Guardian. Retrieved from <https://www.theguardian.com/politics/2014/jan/05/nigel-farage-enoch-powell-immigration> (date of access: 25.03.2024). – Title from screen [in English].
13. McLean I. The failure of imperialism: Joseph Chamberlain and Enoch Powell [Electronic resource] / Iain McLean // Rational choice and British politics. – [S. l.], 2001. – P. 113–145. Retrieved from <https://doi.org/10.1093/0198295294.003.0005> (date of access: 25.03.2024). – Title from screen [in English].
14. Policies oct. 2022 [Electronic resource] // Ukip.org. – Mode of access: <https://www.ukip.org/party-policies>. – Title from screen [in English].

15. Powell E. Rivers of blood [Electronic resource] / Enoch Powell // Anthropology 1001 | An Intro to Anthropology Course at Baruch College. Retrieved from https://anth1001.files.wordpress.com/2014/04/enoch-powell_speech.pdf (date of access: 25.03.2024). – Title from screen [in English].
16. UK independence party manifesto 2019 : UK independence party (UKIP) : free download, borrow, and streaming : internet archive [Electronic resource] // Internet Archive. Retrieved from <https://archive.org/details/ukip-manifesto2019/page/n47/mode/2up> (date of access: 25.03.2024). – Title from screen [in English].
17. White M. Duncan Smith orders three MPs to quit Monday Club [Electronic resource] / Michael White // the Guardian. Retrieved from <https://www.theguardian.com/politics/2001/oct/08/uk.conservatives2001> (date of access: 25.03.2024). – Title from screen [in English].